

91.82
1241

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XI, св. 7—10.

БЕОГРАД, 1961.

САДРЖАЈ

	Страна
1. М. Стевановић: Падежне синтагме с предлогом <i>за</i> . . .	207—225.
2. М. Павловић: Објашњење једне појаве формалне неконгруенције у броју	226—228.
3. Св. Марковић: Из правописне праксе	229—233.
4. А. Пецо: Облици топонима у књижевном језику	234—248.
5. Мидхат Шамић: Нека запажања о правилима новог <i>Правописа</i> у вези с писањем туђих имена	249—254.
6. Душанка Игњатовић: Откуда именици <i>глад</i> два рода и две промене	255—259.
7. Из лексикологије	
I. Д. Барјактаревић: <i>Пракљача, йорајка, йераљка, йерач</i>	260—262.
II. Драгољуб Д. Јеремић: О глаголу <i>обресити (се), обрейти се</i>	262—269.
III. Берислав М. Николић: Етимолошки приноси	269—272.
8. Милоје Р. Николић: Прилози упознавању живота и рада Александра Белића	273—304.
9. Језичке поуке	305—310.
10. Регистар	311—328.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА

БЕОГРАД

1961.

Слог: Издавачке установе „Научно дело“, Београд, Вука Караџића бр. 5.
Штампа: Графичко предузеће „Радиша Тимотић“, Београд, Обилићев Венац 5

ОБЈАШЊЕЊЕ ЈЕДНЕ ПОЈАВЕ ФОРМАЛНЕ НЕКОНГРУЕНЦИЈЕ У БРОЈУ

У току последњих неколико година из београдских дневних листова забележио сам велики број примера типа *за ових њри четврти саћа*, *за њоследњих четврти саћа*, *у њоку њрвих њри четврти часа*, *за ових њола часа*, и сл. — Овакви примери су постали веома честа појава у свакодневном говору Београђана, и много шире. То сам запазио у говору лица која употребљавају тзв. општи тип језика наше културе (Umgangssprache), али више пута сам такве примере запазио и у говору неких интелектуалаца, оних који иначе имају добар књижевни језик. Тако је чешће и у осим овога добрим преводима, као што показује пример *Он је њрвих њола саћа свог радног времена њроводио у њумарању* (превод *Бирократи*, од Жоржа Куртелина).

О овој појави, која је ширега карактера, могло би се расправљати једноставно у односу на стандардни књижевни језик. Уз констатовање неправилности, због конгруенције, могла би се донети белешка у неким језичким „поукама“, са напоменом о томе како је правилно и како треба рећи. Наиме, уз бројеве *њри*, *четири* не треба да буде одредница у множини: формално није добро рећи *ових*, *њих*, *њрвих њри четврти*, *у њоку њрвих њри четврти*, већ *за време њрве њри четврти часа*, и сл. Ту се увек квалификује *четврти* као део часа, а тако и м. *за њрвих њола часа* требало би рећи *за њрво њола часа*, јер се *њола (часа)* осећа као граматички неутрум; или би било још згодније рећи *у њоку њрве њоловине часа*, — каква је конструкција потпуно јасна, јер се реч *њоловина* осећа прецизно као именица ж. рода. *Пола* се пак осећа не као им. „*њола*“, са тзв. општим родом, већ као прилог, те се цела синтагма *њола часа* осећа као неутрум.

Ово пак питање има шири значај. Наведени примери истичу потребу да се нађе узрок множинској конструкцији. Питање *зашто* нешто бива у појавама језика, и зашто се врши поремећај, одступање од нормалних односа — води објашњењу самога процеса, тј. *како* се устаљују онакве појаве какве смо навели. Као и у многим другим језичким поремећајима (нпр. код померања видова зависности, при чему *кад* добија значење условљености *ако*, и обратно), тако и у овим случајевима треба тражити полазну тачку у померању семантичких вредности.

Израз *четврти часа*, *четврти сата* значи један четврти део часа, али исти тај размак временски је део часа од шездесет минута, — значи *четврти часа* = 15 *минути*. У језичком осећању се идентификују та два израза. Израз *петнаест минути* је множинска вредност, и сасвим је нормално слагање за *тих петнаест минути*, односно „за тих два пута, односно три пута по петнаест минута“. Еквиваленција *четврти часа* употребљена у множинској, семантички садржаној вредности „15 минута“, и са том антиципираном вредношћу, повлачи слагање у множинском односу, дакле — *тих, ових 15 минути* > *тих, ових четврти сата*.

Из једног београдског дневног листа од 7. фебруара 1961. г., имамо пример ове врсте, а још сложенији:

На конгресу Демокришћанске странке он је *јуна* три четврти сата критиковао политику шефа државе, избегавши да и један једини пут спомене Де Голово име.

Нормална конгруенција била би усмерена ж. родом именице *четврти*, дакле *јуне три четврти сата*. Међутим, објашњење се може наћи једино у клишеу *три сата*. — Оријентисање у подвесном процесу конгруенције условљено је већ чешће датим односом, са интеркалирањем ближе одреднице ограничавања — *четврти*. Израз *три четврти сата* обухваћен је конгруенцијским клишеом, који важи као израз временски шири а прос- тији: три сата.

У овим случајевима конгруенција није формално изражена, али у суштини постоји семантички образложена.

Ова анализа показује пут иновација у синтаксичком односу конгруенције, а са семантичким моментом као оријентационим импулсом. Осим тога, оваква анализа потврђује моју тезу о релативности као глобално датој целисти, чијом реализацијом, с једне

стране, диригује сама *говорна ситуација*, а с друге стране ситуационо условљавање тежишта, било у реченици, било у синтагми (cf. *Говорна ситуација и говорни интенцијал*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, I).

Значај свега овога двојак је: за науку о језику принципски, а у примени — за стабилност књижевног језика у односу на еволутивност. Наведени примери показују једну врсту психолошко-језичке тенденције. Међутим, свака тенденција не мора довести до измена устаљених односа, и свако констатовање начина којим се врши иновација не значи уједно и санкционисање. Књижевни језик као такав мора имати прецизности у изражају, — и има пуно оправдања да се скрене пажња на једну иновацију која потиче из непрецизности језичког осећања, која долази отуда што се неговању прецизног формулисања у књижевном језику не обраћа довољна пажња. Настава у школи има задатак да развије прецизно изражавање мишљења и у овом правцу.

М. Павловић